

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ТА ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ ТА СУСПІЛЬСТВА В КОНТЕКСТІ СТВОРЕННЯ БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА

Валєєв Р. Г., Герасимчук Ю. В.

ВСТУП

Поліцейська діяльність у всьому світі зазнає значних змін, спричинених, зокрема, науково-технічним прогресом, цифровізацією всіх сфер життя, демократизацією суспільства, новими викликами у сфері протистояння злочинності та сфері створення безпечного середовища. В Україні трансформація поліцейської діяльності додатково зазнає впливу чинників воєнного часу, кардинального оновлення законодавства, становлення сервісної функції держави, європейської інтеграції та розбудови інститутів громадянського суспільства, тощо.

Центральним ядром відповідних змін можна вважати модель оновленої поліцейської діяльності, яка на відміну від попередньої, зорієнтована на потреби, проблеми та запити територіальної громади. Також у центрі трансформації правоохоронної діяльності перебуває концепція безпекового середовища, широкий розвиток та актуальність якої зумовлена викликами воєнного часу.

Усвідомлення важливості цих тенденцій зумовило здійснення останніми роками низки наукових досліджень. Зокрема, фахівці зосередили увагу на проблематиці безпекового середовища. Так, Тарасенко О.С. зі співавторами обґрунтували постановку проблеми безпекового середовища як правової категорії¹, Денищук Д.Є. вивчив формування поняття безпекового середовища як одного з елементів державних комунікацій², Бугайчук К.Л. дослідив безпекове середовище держави в контексті діяльності Міністерства внутрішніх справ України³, Валєєв Р.Г. зупинився на ролі поліції у забезпеченні

¹ Тарасенко О.С., Назимко Є.С., Захарченко А.М. Безпекове середовище як правова категорія: постановка проблеми. *Organizational and legal fundamentals for the formation of a security environment in Ukraine*. Baltija Publishing, 2023.

² Денищук Д.Є. Формування поняття безпекового середовища як одного з елементів державних комунікацій. *Протидія дезінформації в умовах російської агресії проти України: виклики і перспективи*. Харків, 2023. С. 216–220

³ Бугайчук К.Л. Безпекове середовище держави в контексті діяльності Міністерства внутрішніх справ України. *Право і безпека*. 2023. № 2 (89). С. 111–120

безпечного освітнього середовища в умовах воєнного стану⁴. Багато дослідників звернулось до проблематики налагодження співпраці поліції та громадськості. Зокрема, Колодяжний М.Г. узагальнив сучасний зарубіжний досвід громадського впливу на злочинність⁵, Сизенко С. переклав українською дослідження щодо теорії та європейської практики поліцейської діяльності орієнтована на громаду⁶, Міськів Д.М. та Федчак І.А. дослідили взаємозв'язок моделі правоохоронної діяльності, орієнтованої на певну проблематику (problem-oriented policing) з іншими проактивними моделями правоохоронної діяльності⁷, Комзюк А.В. визначив форми взаємодії Національної поліції з громадськістю у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку⁸, Недря К.М.⁹, а також Бочковий О.В.¹⁰ узагальнили різні аспекти досвіду впровадження моделі Community policing в Україні, Анісімов К.І. визначив сутність та значення цієї концепції у діяльності органів Національної поліції¹¹, Гуцуляк О.А. звернувся до становлення в Україні інституту «поліцейського офіцера громади»¹². Окремі рекомендації працівникам Національної поліції щодо налагодження партнерства поліції та населення розробили та надали Копіна О.П.¹³, Шатрава С.О.¹⁴, Логвиненко Б.О.¹⁵ та інші.

⁴ Валеев Р.Г. Роль поліції у забезпеченні безпечного освітнього середовища в умовах воєнного стану. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : матер. VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 бер. 2024 р.); у 2-х ч. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2024. Ч. I. С. 400 – 403.

⁵ Колодяжний М.Г. *Сучасний зарубіжний досвід громадського впливу на злочинність* : монографія; за ред. В. В. Голіни. Х. : Право, 2017. 252 с.

⁶ Поліцейська діяльність, орієнтована на громаду, в Європі: концепції, теорія та практика (переклад українською мовою Сизенко С.). Європейська мережа попередження злочинності (EUCPN)? 2012. URL: <https://cop.org.ua/ua/korysni-materialy/posibnik-politsejska-diyalnist-orientovana-na-gromadu-v-evropi-kontseptsiya-teoriya-ta-praktika>

⁷ Міськів Д.М., Федчак І.А. Щодо взаємозв'язку моделі правоохоронної діяльності, орієнтованої на певну проблематику (problem-oriented policing) з іншими проактивними моделями правоохоронної діяльності. *Галицькі студії : Юридичні науки*. 2024. №. 6. С. 26–31.

⁸ Комзюк А.В. Форми взаємодії Національної поліції з громадськістю у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку. *Вісник ХНУВС*. 2020. № 3(90). С. 135–143.

⁹ Недря К. Community policing в Україні: діалог від миру і до війни. *Community policing: освітні практики* : кол. монограф. / кол. авт. ; наук. ред. к.іст.н., доц. К. М. Недря. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С. 4–44

¹⁰ Бочковий О. Практична реалізація концепції «Community policing» у діяльності територіальних підрозділів національної поліції. *Community policing: освітні практики* : кол. монограф. / кол. авт. ; наук. ред. к.іст.н., доц. К. М. Недря. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С. 158–176

¹¹ Анісімов К. І. Сутність та значення концепції «community policing» у діяльності органів Національної поліції України. *Правовий часопис Донбасу*. 2021. С. 169–174

¹² Гуцуляк О. А. Щодо становлення інституту «поліцейського офіцера громади» в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 5. С. 101–106.

¹³ Копіна О. П. Діалог поліції та громади як соціальна технологія впровадження принципів Community policing у місцевій громаді : метод. рек. / О. П. Копіна,

1. Community Policing як модель поліцейської діяльності, орієнтованої на потреби громади: теоретичні засади та законодавче забезпечення

Модель поліцейської діяльності, орієнтованої на громаду є найбільш впливовою стратегією діяльності поліції у світі, що запроваджується у багатьох країнах. Вона підкріплена низкою ґрунтовних наукових досліджень, схвальною оцінкою громадськості, загальною тенденцією зниження індексу злочинності та страху перед нею, підвищення рівня довіри до поліції у країнах, які впроваджують цю модель тривалий час. На цей час в Україні запроваджено окремі принципи й елементи концепції, але загальний тренд свідчить про неминучість повноцінного системного впровадження моделі у діяльність Національної поліції.

Практика свідчить, що поки система оцінки роботи поліції орієнтована переважно на кількісні показники та не враховує результати врегулювання проблем територіальних громад, а також рівень задоволення населення від діяльності поліції.

Тобто перед правоохоронцями України ще складний довгий шлях усвідомлення особливостей моделі взаємодії з населенням на засадах партнерства, вивчення міжнародного досвіду реалізації відповідних напрямів і форм діяльності, їхньої адаптації до сучасних специфічних вітчизняних реалій. Тому призначення першого параграфу – встановити загальне розуміння моделі поліцейської діяльності, орієнтованої на громаду, її витоки та історію становлення, стану запровадження її окремих елементів в Україні, у тому числі в умовах воєнного стану.

1.1. Модель поліцейської діяльності, орієнтованої на громаду Community Policing: загальне розуміння

Термін Policing перекладається з англійської як «поліцейська діяльність» або «правоохоронна діяльність», а слово Community у цьому словосполученні означає громаду, спільноту, комуну. Відповідно, у першому наближенні, Community Policing – поліцейська

О. С. Мірошник, О. О. Сердюк; Фонд Місц. Демократії; Лаб. мир. Рішень ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : [ХНУВС], 2018. 124 с.

¹⁴ Взаємодія поліції та суспільства: запровадження моделі Community policing : наук.-метод. рекомен. / С. О. Шатрава, О. І. Безпалова, К. Л. Бугайчук, О. В. Джафарова, О. О. Панова, В. С. Селюков, О. М. Галкіна, Л. С. Кацалап, Д. Є. Денишук, О. В. Погорілець – Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ. 2020. 45 с.

¹⁵ Логвиненко Б. О., Кравченко І. С. Взаємодія поліції та суспільства на засадах партнерства в діяльності підрозділів превентивної діяльності : методичні рекомендації. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 20 с.

діяльність, пов'язана з громадою, а коректніше – орієнтована на громаду, орієнтована на потреби громади.

Щоб краще розуміти цю концепцію потрібно звернутися до її появи та становлення. Можливі декілька варіантів пояснення. По-перше, злочинність завжди була притаманна людській цивілізації. На певному етапі історії з'явилися правоохоронні органи, і коли вони набули професійного характеру, то виділилися з державного апарату за функціональною ознакою. З того часу функціонує так звана «професійна» модель поліцейської діяльності. Вона краще виконує свої функції, ніж попередня модель: за рахунок спеціальної освіти співробітників, спеціального фінансування, спеціального обладнання, організаційної централізації, майже військової дисциплінованості, взаємодії з іншими правоохоронними та державними органами.

Проте тривалий час злочинність зростала. У першу чергу це було пов'язано зі зростанням населення, особливо після завершення Другої світової війни, а також окремими негативними наслідками урбанізації, глобалізації, технічного прогресу (зокрема, винахід синтетичних наркотиків), занепаду традиційних цінностей та сповільнене розповсюдження нових, молодіжні протести тощо. Відповіддю на зростання злочинності було зростання штату поліції, розробка та впровадження новітніх технологій розкриття та розслідування злочинів. Але з 1960-х років цього вже було недостатньо і злочинність зростала дуже швидко, у 10 разів перевищуючи темпи росту населення.

У цей час різні науковці та фахівці акцентували доречну позицію «злочини більш ефективно та більш економічно попереджати, а не розкривати, розслідувати». Але щоб належним чином попереджати протиправні прояви в суспільстві, поліція має мати з цим суспільством належну комунікацію, взаємодію, вона має бути органічною частиною цього суспільства, широко та глибоко усвідомлювати його проблеми. Так народилася концепція Community Policing, згідно якої поліція обізнана у місцевих проблемах та намагається їх вирішити разом з громадою. Можна навести ще одне пояснення появи концепції, яке не суперечить попередньому, а доповнює його. Демократичне суспільство, верховенство прав людини, ліберальні цінності природним чином призводять до децентралізації влади, розвитку сервісної функції державного апарату, до більшої участі громадян та інститутів громадянського суспільства у вирішенні суспільних проблем, у визначенні пріоритетів.

Отже, безпосередніми передумовами оформлення моделі нової поліцейської діяльності стало суттєве зростання злочинності у західному світі. Зокрема, «протягом 1960–1970 рр. XX ст. злочинність

у США збільшилась утрічі, а темпи її зростання у 10 разів перевищували темпи росту населення, коли кожні 36 хв. учинялось умисне вбивство, 14 хв. – зґвалтування, 16 секунд – грабіж чи розбій, 36 секунд – викрадався автомобіль»¹⁶, при цьому за багатьма фактами правопорушень громадяни вже не звертались до поліції, оскільки не вірили в її можливості допомогти. За слушним висновком К. Недрі, такі умови сформували «суспільний запит на реформування»¹⁷ поліції.

Періодизація впровадження моделі дозволяє визначити три етапи:

1960–1970-ті роки: зародження концепції.

Перші спроби змінити підхід були зроблені у США та Великій Британії. Поліцейські почали залучатися до громадських заходів, зустрічатися з мешканцями районів, щоб краще розуміти їхні потреби та проблеми.

1980-ті роки: поширення концепції.

Ідеї Community Policing отримали визнання серед науковців, політиків та громадськості. У багатьох містах були започатковані програми співпраці між поліцією і громадами. Наприклад, у США з'явилися програми «Neighborhood Watch» (сусідський патруль).

1990-ті роки: інтеграція в державну політику.

Модель стала частиною офіційних стратегій у багатьох країнах. Вона отримала підтримку на державному рівні, і для її реалізації були виділені значні ресурси.

Визначення моделі

Якщо ми проаналізуємо дефініції цієї моделі, то побачимо досить сталу конструкцію: спочатку зазначається найближче родове поняття, потім ознаки, що відрізняють цю діяльність, зокрема, методи її реалізації та мету чи завдання.

Community policing – це підхід, сфокусований на споживачах правоохоронних послуг (customer led approach), спрямований на встановлення партнерських відносин із громадою у превенції та виявленні злочинів, а також на зниження побоювань злочинності та підвищення якості життя¹⁸. **Community policing** – це модель «проактивної поліцейської діяльності», орієнтованої на превенцію правопорушень у співпраці з місцевою громадою, на відміну від

¹⁶ Колодяжний М. Г. *Сучасний зарубіжний досвід громадського впливу на злочинність* : монографія; за ред. В. В. Голіни. Х. : Право, 2017. 252 с.

¹⁷ Недря К. Community policing в Україні: діалог від миру і до війни. *Community policing: освітні практики* : кол. монограф. / кол. авт. ; наук. ред. к.іст.н., доц. К. М. Недря. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. С. 4–44. 2023. 204 с.

¹⁸ Копіна О.П. *Діалог поліції та громади як соціальна технологія впровадження принципів community policing у місцевій громаді* : метод. рек. / О. П. Копіна, О. С. Мірошник, О. О. Сердюк ; Фонд Місц. Демократії ; Лаб. мир. рішень ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : [ХНУВС], 2018. 124 с.

«реактивної поліцейської діяльності», орієнтованої виключно на реагування на вже вчинені правопорушення¹⁹.

Community policing – орієнтований на громаду підхід в роботі поліції, який визнає, що ефективна поліцейська діяльність залежить від допомоги та підтримки з боку громади і який ґрунтується на організованій інноваційними методами співпраці поліції і громади щодо спільного виявлення й вирішення проблем, які стоять перед громадою²⁰.

Community policing – філософія та організаційна стратегія, що ґрунтується на прозорому партнерстві, активному співробітництві між поліцією та громадою для більш ефективного визначення, запобігання та розв’язання проблем злочинності, подолання страху перед злочинністю, соціальними розладами і погіршенням умов свого району, з метою покращення якості життя всіх громадян²¹.

Community Policing – це коли поліція працює, враховуючи думку громади щодо проблем безпеки та громадського порядку на території обслуговування»²².

Community Policing – орієнтований на громаду підходу в роботі поліції, який визнає, що ефективна поліцейська діяльність залежить від допомоги й підтримки з боку громади і який ґрунтується на організованій інноваційними методами співпраці поліції і громади щодо спільного виявлення й вирішення проблем, які стоять перед громадою²³.

К.І. Анісімов наводить думку провідного німецького фахівця у галузі поліцейського права А. Фанка щодо основних завдань Community Policing: 1) запобігання та обмеження злочинності; 2) викорінення негативних соціальних явищ (вулична проституція, споживання алкогольних напоїв у громадських місцях, агресивне

¹⁹ Взаємодія поліції та суспільства: запровадження моделі Community policing : наук.-метод. реком. / С. О. Шатрава, О. І. Безпалова, К. Л. Бугайчук, О. В. Джафарова, О. О. Панова, В. С. Селюков, О. М. Галкіна, Л. С. Кацалап, Д. Є. Денищук, О. В. Погорілець. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ. 2020. 45 с.

²⁰ Копіна О. П. Діалог поліції та громади як соціальна технологія впровадження принципів community policing у місцевій громаді: метод. рек. / О. П. Копіна, О. С. Мірошник, О. О. Сердюк ; Фонд Місц. Демократії ; Лаб. мир. рішень ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : [ХНУВС], 2018. 124 с.

²¹ Копіна О. П. Діалог поліції та громади як соціальна технологія впровадження принципів community policing у місцевій громаді: метод. рек. / О. П. Копіна, О. С. Мірошник, О. О. Сердюк ; Фонд Місц. Демократії ; Лаб. мир. рішень ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : [ХНУВС], 2018. 124 с.

²² Недря К. Community policing в Україні: діалог від миру і до війни. *Community policing: освітні практики* : кол. монограф. / кол. авт. ; наук. ред. к.іст.н., доц. К. М. Недря. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 204 с. С. 4–44.

²³ Недря К. Community policing в Україні: діалог від миру і до війни. *Community policing: освітні практики* : кол. монограф. / кол. авт. ; наук. ред. к.іст.н., доц. К. М. Недря. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 204с. С. 4–44.

жебратство, графіті, засмічення вулиць); 3) підвищення почуття безпеки та якості життя населення; 4) ініціювання активності громадян й утворення коаліції з метою підтримки публічної безпеки та порядку; 5) покращення ставлення населення до поліції; 6) підвищення комфорту життя в громадах (як кінцевий результат) [13, с. 18]²⁴. При цьому слід погодитися з О.П. Копіною, що ядром моделі Community Policing виступають партнерські відносини між поліцією та громадою²⁵.

Базові положення концепції.

К.М. Недря акцентує, що модель побудована на «принципах постійної комунікації, де: поліція та місцева громада разом відповідають за безпеку; поліція реагує на місцеві потреби й вимоги, які визначає громада; спілкування між населенням і поліцією є ефективним, а отже приносить відповідні результати; підхід до вирішення кожної з місцевих проблем є індивідуальним; співпраця спрямована на попередження правопорушень і створення плану запобіжної діяльності»²⁶. Європейські дослідники акцентують гнучкість, помітність присутності та діяльності поліції, комунікаційні аспекти, наголос на послугах, які надаються поліцією населенню, а не на силових діях правоохоронців²⁷.

Дійсно, модель Community Policing базується на кількох ключових принципах, які визначають її сутність та забезпечують ефективну взаємодію між поліцією і громадою. Базовими засадами моделі можна визначити:

- Партнерство з громадою, її населенням, органами, організаціями.
- Проблемно-орієнтований підхід.
- Взаємна відповідальність. Підзвітність. Прозорість та довіра.
- Організаційна децентралізація.
- Видимість, доступність та реагування. Сервісна функція.

²⁴ Анісімов К. І. Сутність та значення концепції «community policing» у діяльності органів Національної поліції України. *Правовий часопис Донбасу*. 2021. С. 169–174.

²⁵ Копіна О. П. Діалог поліції та громади як соціальна технологія впровадження принципів community policing у місцевій громаді: метод. рек. / О. П. Копіна, О. С. Мірошник, О. О. Сердюк ; Фонд Місц. Демократії ; Лаб. мир. рішень ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : [ХНУВС], 2018. 124 с.

²⁶ Недря К. Community policing в Україні: діалог від миру і до війни. *Community policing: освітні практики* : кол. монограф. / кол. авт. ; наук. ред. к.іст.н., доц. К. М. Недря. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 204 с. С. 4–44

²⁷ Поліцейська діяльність, орієнтована на громаду, в Європі: концепції, теорія та практика (переклад українською мовою Сизенко С.). Європейська мережа попередження злочинності (EUCPN)? 2012. URL: <https://cop.org.ua/ua/korysni-materialy/posibnik-politsejska-diyalnist-orientovana-na-gromadu-v-evropi-kontseptsiya-teoriya-ta-praktika>

- Проактивність поліцейських дій, орієнтація на запобігання протиправних проявів.

- Розширення функцій поліції у сфері протистояння різним негативним соціальним явищам, підвищення комфорту життя та PR.

Розглянемо окремі з них детальніше.

Партнерство з громадою. Цей принцип передбачає активну взаємодію поліції з громадянами, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та іншими зацікавленими сторонами. Поліція розглядається як партнер громади у вирішенні спільних проблем.

Основні елементи партнерства:

- Постійна комунікація з громадянами через зустрічі, консультації та соціальні мережі.

- Спільна робота над проектами, спрямованими на покращення безпеки (наприклад, освітлення вулиць, створення програм для молоді).

- Організація громадських ініціатив, таких як «Сусідський патруль» чи акції з профілактики злочинності.

Таке партнерство дозволяє поліції краще розуміти потреби громади, а громаді – довіряти поліції та підтримувати її дії.

Проблемно-орієнтований підхід. Поліція не лише реагує на правопорушення, але й активно шукає та усуває причини, які сприяють злочинності. Це включає аналіз криміногенної ситуації, виявлення системних проблем і розробку довгострокових рішень.

Наприклад, якщо у певному районі збільшилася кількість крадіжок, поліція може спільно з громадою визначити фактори ризику (погане освітлення, відсутність камер спостереження, концентрація осіб з антисоціальною поведінкою) та запропонувати конкретні заходи, такі як встановлення додаткового освітлення чи організація громадських патрулів. Прикладом може слугувати також вивчення поведінкових причин підліткової злочинності та впровадження освітніх або спортивних програм для молоді.

Таким чином, основна мета – не лише боротися з наслідками злочинності, але й запобігати її появі в майбутньому шляхом визначення ланцюжків причинності та впливу на первинні причини проблем.

Прозорість. У роботі поліції вона є запорукою довіри громадян. Це означає, що поліцейські повинні бути відкритими у своїй діяльності, інформувати громаду про свої дії та результати роботи.

Проявами прозорості можна визнати:

- Регулярні звіти перед громадськістю про досягнення, труднощі та плани.

- Проведення відкритих консультацій перед ухваленням рішень, які впливають на життя громади.

- Використання сучасних цифрових платформ для інформування громадян, наприклад, мобільних додатків для повідомлення про правопорушення.

Прозорість допомагає уникати конфліктів і сприяє формуванню позитивного іміджу поліції.

Відповідальність. Ця засада вимагає, щоб поліція виконувала свої завдання професійно, добросовісно та з дотриманням прав людини. Поліцейські несуть відповідальність перед громадою за свої дії та рішення. Прикладами відповідальності є:

- Чесна та неупереджена поведінка в усіх аспектах служби.

- Негайне реагування на звернення громадян та забезпечення їхнього захисту.

- Визнання помилок та робота над їх виправленням, якщо такі допускаються.

Відповідальність гарантує, що громада сприймає поліцію як орган, який діє в її інтересах і дотримується етичних стандартів.

Сервісна функція поліції тісно пов'язана з моделлю Community Policing. На нашу думку, поліцейські послуги принципово відрізняються від звичайних послуг, які ми отримуємо у кафе, громадському транспорті чи під час юридичної консультації, бо ці послуги надаються персонально. Поліцейські послуги, передбачені у перших трьох пунктах частини першої ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» (забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності) надаються не комусь персонально, а в першу чергу територіальній громаді.

*До зазначених засад можна буде у близькій перспективі додати **інклюзивність поліцейської діяльності** – це означає не лише забезпечення рівного та справедливого ставлення до всіх груп населення під час виконання обов'язків правоохоронними органами (тобто принцип **недискримінації**), але й вжиття поліцією певних заходів щодо розуміння різноманітності суспільства та активної співпраці з вразливими верствами населення, незалежно від їхніх індивідуальних або соціальних характеристик.*

Серед засобів реалізації цього принципу – урахування потреб різних груп, зокрема, робота з людьми з інвалідністю, літніми людьми, дітьми, представниками етнічних або релігійних меншин, а також іншими вразливими групами, адаптація поліцейських процедур, наприклад, створення доступного середовища для осіб з фізичними

обмеженнями або залучення перекладачів для спілкування з тими, хто не володіє державною мовою.

Принцип передбачає розвиток емпатії та культурної чутливості, використання підходів, які враховують різницю в цінностях та традиціях різних груп населення. запобігання стигматизації, уникнення стереотипів у роботі поліції, які можуть призводити до упередженого ставлення.

Інклюзивність та недискримінація взаємопов'язані, але вони мають різні акценти. Для реалізації принципу недискримінації поліцейський однаково допомагає всім громадянам, незалежно від їхнього соціального статусу, а для реалізації принципу інклюзивності поліцейський вивчає мову жестів, щоб комунікувати з людьми з порушеннями слуху, або організовує спеціальні зустрічі з етнічними громадами для обговорення питань безпеки.

Зазначимо, що в результаті впровадження моделі спостерігається стійка тенденція на суттєве зменшення злочинності²⁸.

1.2. Законодавче забезпечення впровадження в Україні моделі Community Policing. Особливості впровадження моделі Community Policing в умовах воєнного стану

Реформування правоохоронних органів в Україні є однією з ключових складових демократичних перетворень у державі. Одним із напрямів реформ стало впровадження моделі поліцейської діяльності, орієнтованої на громаду (Community Policing). Ця модель вимагає відповідної законодавчої бази, яка визначає правові засади, принципи та механізми реалізації підходу, спрямованого на партнерство між поліцією та громадянами.

Конституція України є базовим документом, що визначає права та свободи громадян, а також обов'язки державних органів. У контексті Community Policing ключовими є такі положення: стаття 3 – визнання людини, її життя і здоров'я, честі та гідності, недоторканності та безпеки найвищою цінністю держави; стаття 17 – Забезпечення безпеки громадян як обов'язок правоохоронних органів, стаття 36 – громадяни України мають право на свободу об'єднання у громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод, стаття 38 – громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, стаття 40 – право громадян звертатися до органів влади з індивідуальними або колективними зверненнями, тощо.

²⁸ Колодяжний М. Г. *Сучасний зарубіжний досвід громадського впливу на злочинність* : монографія ; за ред. В. В. Голіни. Х. : Право, 2017. 252 с.

Закон України «Про Національну поліцію». Цей закон є ключовим документом, який регламентує діяльність поліції в Україні. Основні положення, що кореспондують впровадженню Community Policing: завдання поліції (стаття 2), зокрема, надання поліцейських послуг щодо забезпечення прав і свобод людини, підтримання публічної безпеки, взаємодія поліції з органами державної влади та органами місцевого самоврядування (стаття 5), принципи діяльності поліції (статті 6 – 12): законність, відкритість, прозорість, партнерство з населенням, безперервність, тощо. Розділ II Закону присвячено принципам діяльності поліції. Всього виділяється 7 принципів, на яких ґрунтується робота Національної поліції України, з яких відкритість та прозорість (ст. 9) та взаємодія з населенням на засадах партнерства (ст. 11) прямо стосуються реалізації засад Community Policing.

Закон України «Про участь громадян у охороні громадського порядку і державного кордону» – регламентує можливість створення громадських формувань для охорони публічного порядку. У контексті моделі Community Policing громадські формування є важливим механізмом залучення громадян до забезпечення безпеки у своїх населених пунктах.

Закон України «Про звернення громадян» – гарантує громадянам право звертатися до поліції з пропозиціями, скаргами або зауваженнями, які можна визнати формами взаємодії. Закон сприяє підвищенню прозорості в роботі поліції та посиленню довіри з боку громадян.

Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків» – сприяє розвитку гендерно-чутливого підходу в правоохоронній діяльності, що є невід'ємною складовою моделі Community Policing.

Важливими міжнародними стандартами, інтегрованими у законодавство України є **Європейська конвенція з прав людини** – визначає базові права, які зобов'язані забезпечувати всі державні органи, включно з поліцією: право на життя, свободу, особисту безпеку, захист від дискримінації тощо.

Також слід згадати **Кодекс поведінки посадових осіб із підтримання правопорядку** (прийнятий 17 грудня 1979 р. резолюцією Генеральної асамблеї ООН № 34/169): Україна, як член міжнародної спільноти, враховує положення цього документа, який наголошує на етиці та взаємоповазі в роботі поліцейських. У ньому зазначено, що служіння суспільству передбачає надання послуг і допомоги тим членам громади, які з особистих, економічних і соціальних чи інших причин надзвичайного характеру потребують негайної допомоги.

Діяльність поліції полягає як у боротьбі зі злочинністю, забезпеченні правопорядку, так і в наданні поліцейських послуг суспільству щодо підтримки належного рівня безпеки. Це передбачає: зближення поліції з громадянами через максимальне залучення поліцейських на місцях до забезпечення правопорядку на вулицях; розвиток сервісних функцій поліції; підвищення ефективності у взаємовідносинах із громадянами.

Рекомендації Рес (2001) Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» (Ухвалена Комітетом міністрів 19 вересня 2001). У них, зокрема, зазначено: поліція повинна бути організована у такий спосіб, що сприяє хорошим зв'язкам поліції з громадськістю і, за необхідності, ефективній співпраці з іншими органами, місцевими громадами, неурядовими організаціями та іншими представниками громадськості, в тому числі етнічними меншинами.

Поліцейські організації повинні бути готові надати об'єктивну інформацію про свою діяльність громадськості без розкриття конфіденційної інформації. Професійні керівні принципи для зв'язків зі ЗМІ повинні бути встановлені.

Етапи впровадження в Україні

В Україні перші елементи Community Policing почали впроваджуватися після Революції Гідності у 2014 році, коли суспільство вимагало реформ у правоохоронній системі. Основними етапами можна визнати:

- Створення патрульної поліції, орієнтованої на відкриту взаємодію з громадянами.
- Залучення громадських організацій до профілактичної роботи.
- Пілотні проекти з розвитку Community Policing у містах, таких як Львів, Івано-Франківськ, Київ, Одеса²⁹.

Можна навести приклади реалізації сервісної функції в Україні: Програма "Шкільний офіцер поліції", яка спрямована на профілактику правопорушень серед молоді. Основні завдання: проведення занять з безпеки для школярів, вирішення конфліктів між учнями, консультування батьків і педагогів щодо правових питань.

Спеціалізовані мобільні групи реагування на домашнє насильство – допомагають жертвам домашнього насильства шляхом: негайного реагування на виклики, надання психологічної та правової допомоги постраждалим, співпраці з соціальними службами та громадськими організаціями.

²⁹ Community Policing: партнерські відносини між поліцейськими, громадою та місцевою владою. *Громадський простір*. URL: <https://www.prostir.ua/?focus=community-policing-partnerski-vidnosyny-mizh-politsejskymy-hromadoyu-ta-mistsevoyu-vladoyu>

Запровадження системи Custody Records, що вдосконалює дотримання прав затриманих через: фіксацію всіх етапів перебування затриманої особи у відділку поліції, запобігання порушенням прав людини, підвищення стандартів роботи правоохоронців.

Викликами на цей час є: недостатня підготовка деяких поліцейських до роботи в умовах Community Policing; низька довіра до правоохоронців у деяких регіонах через історичні проблеми та неретформовані структури; брак ресурсів для масштабного впровадження моделі у всіх громадах; обмежені ресурси: недостатнє фінансування для забезпечення належного рівня сервісу; кадрові проблеми: недостатня кількість підготовлених працівників, які володіють навичками комунікації з громадянами; низький рівень довіри та необхідність подолання стереотипів і упереджень щодо роботи поліції; недостатнє фінансування та брак ресурсів для реалізації всіх ініціатив; низька обізнаність населення – громади часто не знають про свої права та можливості взаємодії з поліцією; певний інституційний опір – частина правоохоронців дотримується традиційних підходів і чинить мимовільний супротив реформам.

Для ефективної реалізації в Україні партнерства з суспільством поліція повинна:

- зміцнити свою легітимність в суспільстві;
- здійснювати діяльність на основі узгодженості своїх дій;
- поліпшувати якість надаваних населенню послуг;
- сприяти активізації участі місцевого населення у зміцненні безпеки та публічного порядку, в розв'язанні проблем злочинності в місцях проживання.

Модель Community Policing, що базується на партнерстві між поліцією та громадою, набуває особливого значення в умовах воєнного стану. У цей період виклики безпеки зростають, а тісна взаємодія з населенням стає ключовим елементом ефективного забезпечення порядку. Ця модель дозволяє адаптувати діяльність поліції до потреб громади в кризових умовах, сприяє зміцненню довіри та мобілізації громадян для спільного вирішення проблем.

Основними особливостями моделі Community Policing в умовах воєнного стану є:

Залучення громади до забезпечення безпеки, зокрема: формування громадських формувань для патрулювання та охорони публічного порядку.; поширення практики створення локальних груп взаємодії поліції з громадянами для швидкого реагування на надзвичайні ситуації; проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи щодо правил поведінки під час воєнного стану.

Адаптація функцій поліції до кризових умов, зокрема, підвищення рівня мобільності поліцейських підрозділів для реагування на загрози безпеці; використання поліцейських ресурсів для підтримки гуманітарної діяльності, наприклад, допомога евакуації чи забезпечення порядку на пунктах прийому переселенців; посилення комунікації між поліцією та населенням через гарячі лінії, мобільні додатки та соціальні мережі.

Робота з вразливими групами населення, зокрема, надання допомоги внутрішньо переміщеним особам у питаннях безпеки, пошуку зниклих осіб та захисту від злочинних дій; взаємодія з громадськими організаціями для координації допомоги постраждалим від військових дій; реалізація програм підтримки для жертв домашнього насильства, яке може посилюватися в умовах воєнного стану.

Підтримка волонтерських ініціатив та співпраця з громадськістю. Так, поліція активно залучає волонтерів для підтримки порядку та надання допомоги на місцях. Наприклад, організація спільних патрулів із представниками громади.

Викликами впровадження моделі в умовах воєнного стану є: обмеженість ресурсів, зокрема, нестача матеріально-технічного забезпечення через військові дії; зростання рівня стресу серед поліцейських: необхідність надання психологічної допомоги правоохоронцям; суттєва зміна пріоритетів: значна частина сил поліції спрямована на виконання нетипових для мирного часу завдань; низька довіра населення.

2. Напрями взаємодії поліції та суспільства поліції та суспільства в контексті створення безпекового середовища

2.1. Визначення основних напрямів та перелік відповідних форм взаємодії

Щоб визначити основні напрями взаємодії поліції та суспільства на засадах партнерства ми маємо звернутися до наукових джерел та окремих узагальнень фахівців. Як відзначають європейські дослідники, впливовим джерелом є дослідження *Preventing crime: What works, What doesn't, What's promising* (Sherman, Gottfredson, MacKenzie, Eck, Reuter & Bushway, 1997), у якому Шерман зі співавторами системно аналізують проблематику Community Policing. «Ці вчені висувають гіпотезу чотириступеневої співпраці поліції з громадами: 1) чергування добровільних громадських дружин підвищує рівень настороженості жителів і, відтак, стримує порушників; 2) зростання обсягу інформації, яка надходить в поліцію від населення стосовно підозрюваних, порушників і підозрілих обставин, підвищує шанси на

розкриття злочинів і арешт злочинців, створюючи умови для більш дієвого виконання поліцією її завдань і обов'язків; 3) краще надходження інформації від поліції до населення (особливо вчасне сповіщення громадян про тенденції злочинності та найбільш серйозні ризики) допомагає населенню забезпечувати власну безпеку; 4) довіра до поліції та легітимність її дій зростають, поліція завойовує більший авторитет у громадян, а населення стає більш законослухнянішим»³⁰. Перші три ступені поліцейської співпраці, на нашу думку, можна визнати дискретними відносно відособленими напрямками взаємодії з населенням (а четвертий постає певним підсумком).

Крім того, для визначення ефективних та відносно дискретних напрямів взаємодії потрібно звернутися до спільноти міжнародних політиків і фахівців, які під егідою ООН.

Наприклад, у резолюції Економічної і соціальної ради ООН «Заходи сприяння ефективному запобіганню злочинності», затвердженій 24 липня 2002 р. на 37 пленарному засіданні (резолюція № 2002/13), визначені такі актуальні напрями взаємодії поліції та суспільства:

- визначення пріоритетів запобіжної роботи;
- реалізація заходів профілактичної спрямованості;
- оцінка ефективності правоохоронної діяльності;
- контроль витрачання державних та інших асигнувань, тощо³¹.

Тринадцятий конгрес ООН із кримінального правосуддя та запобігання злочинності (м. Доха, 12–19 квітня 2015 р.) акцентував у порядку денному такі напрями, як:

- вивчення стану місцевої злочинності;
- запобігання рецидивній злочинності;
- охорона громадського порядку;
- надання безоплатної юридичної допомоги;
- фінансове заохочення громадськості за її внесок у справу запобігання злочинності;
- використання засобів комунікації у запобіганні злочинності³².

Формами взаємодії Національної поліції з громадськістю у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку А.В. Комзюк визначає «той або інший спосіб зовнішнього вираження процесів впливу органів

³⁰ Поліцейська діяльність, орієнтована на громаду, в Європі: концепції, теорія та практика (переклад українською мовою Сизенко С.). Європейська мережа попередження злочинності (EUCPN) 2012. URL: <https://cop.org.ua/ua/korysni-materialy/posibnik-politsejska-diyalnist-orientovana-na-gromadu-v-evropi-kontseptsiya-teoriya-ta-praktika>

³¹ Колодяжний М. Г. Сучасний зарубіжний досвід громадського впливу на злочинність : монографія; за ред. В. В. Голіни. Х. : Право, 2017. 252 с.

³² Колодяжний М.Г. Сучасний зарубіжний досвід громадського впливу на злочинність : монографія; за ред. В. В. Голіни. Х. : Право, 2017. 252 с.

Національної поліції та представників громадськості один на одного, спрямованих на забезпечення публічної безпеки і порядку»³³.

Переходячи безпосередньо до структурування різних напрямів взаємодії суспільства та громади, вважаємо за необхідне визначити певні відокремлені завдання організації взаємодії поліції та суспільства. По-перше, потрібно визначити проблеми, що турбують громаду та визначити пріоритети спільної діяльності щодо їх подолання. По-друге, потрібно здійснювати спільні практичні заходи, спрямовані на присутність і видимість правоохоронців, які за тривалий час довели свою ефективність у справі протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки, порядку та зміцнення довіри населення до правоохоронців. По-третє, потрібно здійснювати просвітницькі заходи серед населення. По-четверте, потрібно залучати населення до індивідуальної та загальної профілактики, що здійснюють поліцейські. По-п'яте, необхідно організувати канали постійного фідбеку від громадян, зокрема, налагодити інформування ними про латентні та нерозкриті злочини.

Відповідно до цих цілей можемо структурувати усі форми взаємодії поліції з громадою на п'ять великих груп:

- 1) заходи зі спільного визначення проблем та пріоритетів діяльності;
- 2) спільні заходи з охорони публічного порядку, майна громадян і громади, розшукових заходах;
- 3) участь громадян у профілактичних заходах;
- 4) просвітницькі заходи;
- 5) надання громадянами інформації про вчинені злочини та злочинців.

Перерахуємо найбільш поширені види заходів, що входять до відповідного напрямку.

1) заходи зі спільного визначення проблем та пріоритетів діяльності. До них слід віднести:

- збори громадян, особисті зустрічі громадян з керівниками поліції, з кращими поліцейськими, зі співробітниками, що обслуговують відповідну територію;
- громадські консультативні групи (Citizens' Advisory Groups), які в Україні також отримали назви «громадські дорадчі ради»;
- громадська експертиза проєктів правових актів;
- участь громадськості у плануванні поліцейської діяльності;
- звітування поліції про результати роботи;

³³ Комзюк А.В. Форми взаємодії Національної поліції з громадськістю у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку. *Вісник ХНУВС*. 2020. № 3 (90). С. 135–143.

- прийняття місцевою владою резолюції недовіри керівництву поліції;

- участь громадян в процедурах атестування поліцейських, у процедурах проведення службових розслідувань (особливо за скаргами громадян), процедурах добору кандидатів;

- підготовка та виконання спільних проєктів, програм та заходів для задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання покладених на поліцію завдань, тощо.

2) спільні заходи з охорони публічного порядку, майна громадян і громади, розшукові заходи. До них слід віднести:

- патрулювання;
- пошук зниклих безвісти;
- протидія розповсюдженню наркотиків (напр., знищення рекламних написів);

- допомога у виконанні рутинних поліцейських завдань (наприклад, надсилання чи вручення повісток, допомога під час особистого прийому громадян).

3) просвітницькі заходи. До них слід віднести:

- підтримка поліцією програм правового виховання, пропагування правових знань в освітніх установах, засобах масової інформації та у видавничій діяльності;

- розробка та розповсюдження роздаткових матеріалів з питань безпекового середовища;

- сприяння дотримання принципів дизайну безпечного середовища під час проєктування, будівництва та реконструкції простору;

- співпраця з представниками мас-медіа;

- реалізація геолокаційних проєктів по типу карт злочинності;

4) участь громадян у профілактичних заходах. До них слід віднести:

- профілактичні бесіди з особами, що перебувають на профобліку;

- консультації психологів, соціальних працівників;

- рейди в місцях концентрації безпритульних, тощо.

5) надання громадянами інформації про вчинені злочини та злочинців. До них слід віднести:

- надання інформації телефонним зв'язком, зокрема екстреними каналами зв'язку;

- надання анонімної інформації про найбільш болючі проблеми суспільства (зокрема, корупційні прояви);

- надання за винагороду конфіденційної інформації про осіб, які вчинили латентні чи нерозкриті злочини;

– моніторинг соціальних мереж про найбільш поширені прояви асоціальної та девіантної поведінки.

2.2. Приклади перспективних форм взаємодії в межах відповідних визначених напрямів

1) заходи зі спільного визначення проблем та пріоритетів діяльності. Перспективними для адаптації прикладами наступні форми.

Щорічна програма безпеки місцевої громади – яка ухвалюється представницьким органом місцевої влади або іншим органом, до складу якого входять представники відомств, уповноважених на виконання заходів Програми. Реалізується спільно з різними відомствами та організаціями. Обов'язковим етапом є публічний звіт за результатами виконання щорічної програми безпеки місцевої громади.

Планування поліцейської діяльності – може розроблятися за участі представників громадськості та має містити заходи зі взаємодії з громадою. Також бажано, щоб план визначав критерії ефективності. План роботи поліції Лондона, наприклад, містить наступні критерії³⁴:

- зниження рівня злочинності на 20 %
- скорочення витрат поліції на 20 %
- збільшення довіри до поліції до 75 % (за результатами опитувань);
- зниження на 20 % термінів розгляду справ про правопорушення місцевими судами;
- збільшення на 20 % покарань пов'язаних із роботою на благо суспільства;
- зниження на 20 % рецидивної злочинності серед молоді.

Важливою складовою цього напрямку є участь громадськості в оцінці діяльності поліції. Наприклад, критеріями оцінки поліції у Великій Британії є:

- задоволеність жителів роботою поліції;
- співпраця з місцевою владою за оцінкою представників муніципалітету;
- представництво етнічних меншин;
- кількість антигромадських проявів;
- кількість злочинів проти особи із застосуванням насильства;
- передані в суд справи про «тяжкі правопорушення» із застосуванням насильства;

³⁴ Сердюк А.М. Щодо критеріїв ефективності діяльності поліції закордонних країн. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. № 3. – С. 155-159.

- кількість дорожньо-транспортних пригод;
- вартість роботи поліції у фунтах стерлінгів.

2) спільні заходи з охорони публічного порядку, майна громадян і громади, розшукові заходи. Перспективними для адаптації прикладами є:

У багатьох громадах США, Британії реалізується проєкти Сусідська поліцейська діяльність (Neighborhood Policing), Сусідська варта (Neighborhood Watch). Завдання відповідних патрулів: охорона публічного порядку, запобігання правопорушенням виходять далеко за межі суто реагування на якісь правопорушення і мають сприяти комунікації мешканців та навіть збору інформації про криміногенні локації та конкретні проблеми³⁵.

У штаті Нью-Йорк передбачається надання безкоштовного навчання в державних коледжах SUNY, CUNY та громадських коледжах для активних волонтерів, таких як добровільні пожежники, працівники швидкої медичної допомоги та помічники поліцейських. Це ініціатива, спрямована на стимулювання волонтерської діяльності та підтримку громадської безпеки.³⁶

У деяких штатах поширене патрулювання «Ангелів-охоронців» – групи добровольців, які пройшли спеціальну підготовку та здійснюють охорону публічного порядку в уніформі без зброї (зазвичай це червоні берети та білі футболки з емблемою організації)³⁷.

«Тонка синя лінія» – ще одна форма взаємодії громади та поліції, підтримка правоохоронців із боку небайдужих громадян. Практичне втілення цієї взаємодії найчастіше буває у форматі неформальних зустрічей та пілг для правоохоронців. Наприклад, ініціатива Coffee with a Cop збирає офіцерів і мешканців за чашкою кави, щоб налагодити діалог і зміцнити довіру між ними .. Окрім того, низка громадських закладів (ветеранські кав'ярні, піцерії) надає поліцейським безкоштовні напої або знижки до 15–25 % (наприклад, Fire Department Coffee і Black Rifle Coffee Company)³⁸.

3) просвітницькі заходи. Перспективними для адаптації прикладами наступні.

У Великій Британії застосовуються рекомендації поліції громадянам щодо: гарантування власної безпеки, безпеки сусідів,

³⁵ Гуцуляк О. А. Щодо становлення інституту «поліцейського офіцера громади» в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 5. С. 101–106.

³⁶ New York Senate Bill S3139 (2025). URL: <https://www.nysenate.gov/legislation/bills/2025/S3139>

³⁷ Guardian Angels. Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Guardian_Angels

³⁸ Jack Leonard. Paying a Price for Freebies. Los Angeles Times (2002). URL: https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2002-oct-12-me-freebie12-story.html?utm_source=chatgpt.com

підвищення безпеки житла, у тому числі щодо використання замків та інших технічних засобів, маркування майна, захисту від пожежі.

Підготовка анкет та проведення опитування мешканців щодо виявлення недоліків безпечного середовища.

У програмі Цивільні поліцейські академії протягом 3-місячного просвітницького курсу слухачі: вивчають чинні нормативно-правові акти у сфері запобігання злочинності в конкретному штаті США; ознайомлюються зі станом злочинності та найбільш небезпечними її проявами; освоюють основи ОГП та розкриття злочинів³⁹.

Геолокаційні проекти «Карта злочинності» – це автоматизована система збору даних про злочинність та злочинців, яка підвищує кримінологічну поінформованість громадян про найбільш криміногенні райони.

Ярмарок безпеки – це захід, метою якого є максимальне залучення громадськості та органів правопорядку до інформування населення про проблеми безпеки та заходи з її покращення. Під час такого заходу мешканці отримують консультації з важливих для них питань, спілкуються з поліцейськими, отримують методичні матеріали та ін.⁴⁰.

Відвідування літніх людей із метою з'ясування проблем безпеки за місцем проживання, розповсюдження роздаткових матеріалів та проведення навчання, зокрема, щодо протидії шахрайствам [с. 68]⁴¹.

Раніше згаданий проект «Безпечний будинок» належить до єдиної стратегії розвитку системи МВС та має об'єднувати зусилля правоохоронців, місцевої влади, комітетів самоорганізації населення та об'єднань співвласників багатоквартирних будинків задля безпеки громадян. Ця програма допомагає мешканцям багатоповерхівок самим визначитись із рівнем власної безпеки. Учасники обстежують будівлі та оцінюють їх технічну міцність (освітленість, можливість доступу, сторонніх осіб, наявність ґрат на вікнах першого поверху, стан прибудинкової території, безпека дитячих майданчиків, наявність відеоспостереження).

Громадський актив (контактери від ОСББ, представники багатоквартирних будинків, селищ, сіл, районів). Поліція запрошує таких осіб до територіальних підрозділів, де проводить тренінги, презентує роздаткові матеріали з питань особистої та сусідської безпеки. Далі

³⁹ Citizens Police Academy. New York City Police Department. URL: https://www.nyc.gov/site/nypd/bureaus/administrative/training-citizens-police-academy.page?utm_source=chatgpt.com

⁴⁰ Ярмарок безпеки. Харківський національний університет внутрішніх справ. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/76729526-cc75-415d-94cb-62f1ff7a915f/content>

⁴¹ Громадськість і органи правопорядку: контроль, моніторинг, співпраця; практичний посібник / за заг. ред. О. Банчука. К.: ФОП Москаленко О. М., 2017. 75 с.

вже громадські активісти проводять зустрічі з мешканцями, здійснюють правопросвітницьку та роз'яснювальну роботу⁴².

Анонси. Дільничні офіцери поліції анонують зустрічі з місцевими мешканцями та програму таких зустрічей (запобігання крадіжкам, вживанню наркотиків, профілактика правопорушень серед неповнолітніх осіб тощо). Презентації. Наочні матеріали з гострих соціальних тем та поліцейської діяльності демонструються у громадських місцях⁴³.

4) участь громадян у профілактичних заходах. Перспективними для адаптації прикладами наступні.

Програма «Кримінальна превенція» (Польща, Литва, Латвія, Чехія, Фінляндія) – передбачає тісну співпрацю державних, публічних інституцій та населення.

У Данії є Вища рада профілактики, в яку входить 46 організацій.

У світі багато програм щодо протидії підлітковій та молодіжній злочинності: «National Guard Youth Foundation», «The Community School», «Alliance for Children and Families», «Drug Abuse Resistance Education», «Adolescent Transitions Program» (Підліткова програма переходів).

5) надання громадянами інформації про вчинені злочини та злочинців. Перспективними для адаптації прикладами є наступні.

В США реалізується програма Crime Stoppers (Зупини злочинця), передбачає винагороду від 100 до 1000 \$ за відомості про вчинений латентний злочин (фінансується комерційними структурами).

Інформацію поліція використовує для техніки Hotspot Policing («гарячих точок» з концентрацією правопорушень): встановлення відеоспостереження, покращення освітлення, зміни маршрутів патрулювання, масштабних рейдів, заходів ОРД, тощо.

В Україні активно розвивається сфера цифровізації комунікативних зв'язків з поліцією, зокрема, слід згадати застосунок My Pol, створений з метою швидкого інформування правоохоронців про надзвичайні та підозрілі події, застосунок для пошуку зниклих безвісти Reunite Ukraine.

⁴² Дрок І. С., Мороз В. П. Організація діяльності дільничних офіцерів поліції : навч. посіб. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2022. 248 с.

⁴³ Дрок І. С., Мороз В. П. Організація діяльності дільничних офіцерів поліції : навч. посіб. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2022. 248 с.

2.3. Характеристика актуальних форм взаємодії, що потребують вивчення та реалізації в Україні

Важливою формою взаємодії в Україні, особливо в умовах воєнного стану, що актуалізують вимоги до безпечного простору, постає **CPTED, тобто запобігання злочинності через проєктування середовища.**

Концепція CPTED (Crime Prevention Through Environmental Design) передбачає запобігання злочинності через проєктування середовища. Цей підхід активно використовується в багатьох країнах світу, включно з Україною (наприклад, програма «Безпечний будинок»⁴⁴), для зниження рівня злочинності та створення безпечних громад. Формулювання «запобігання злочинності за допомогою дизайну» викликає певне непорозуміння у деяких вітчизняних поліцейських. Водночас, хоча цій концепції лише приблизно 50 років, насправді її корені можна віднайти у найдавнішій історії людства. Врешті решт, наші двері та замки – це також елементи дизайну середовища, які використовуються для запобігання злочинності, а також дорожня розмітка, знаки, світлофори.

За визначенням CPTED – це комплексна міждисциплінарна стратегія, яка поєднує знання з архітектури, соціології, кримінології та інших наук для впливу на злочинну поведінку через дизайн середовища⁴⁵.

Основними принципами CPTED можна визнати:

- **наявність вільного природного спостереження, якому не заважають зайві споруди, будинки, технічні конструкції на конкретній місцевості;**

Цей принцип спрямований на максимізацію можливості огляду території, щоб злочинці відчували себе під наглядом. Це досягається за рахунок: використання прозорих огорож, правильного розташування освітлення, проєктування відкритих просторів із безперешкодним оглядом. Це сприятиме адекватній оцінці громадянами та поліцейськими обстановки, що існує на вулиці, в парку чи магазині, а також заважатиме злочинцям зникнути з місця вчинення злочину.

- **організація так званого територіального зміцнення, тобто фізичного дизайну, що підкреслює кордони власності;**

⁴⁴ Лише з початку 2021 року до поліцейської програми «Безпечний будинок» приєдналися жителі 17 багатоповерхівок у Маріуполі. Офіційний сайт МВС України. URL: <https://mvs.gov.ua/press-center/news/lise-z-pocatku-2021-roku-do-policeiskoyi-programi-bezpechnii-budinok-prijednalisya-ziteli-17-bagatopoverxivok-u-mariupoli>

⁴⁵ The International Crime Prevention Through Environmental Design Association. URL: <https://www.cpted.net/>

Це досягається за допомогою: фізичних бар'єрів, таких як паркани чи ворота, природних перешкод (висадка дерев, чагарників або створення водних елементів), зонування території, наприклад, висадження певним чином квітів біля будинку, укладення тротуарної плитки тощо для підкреслення індивідуальності (приватності) об'єкта нерухомості з метою посилення у його власників почуття підконтрольності території, а у злочинців – підвищення відчуття ризику та небезпеки у разі посягання на нього.

– **створення контролю доступу до майна шляхом чіткого окреслення меж території;**

Мета цього принципу – створити чітке відчуття власності та відповідальності. Для цього використовують: встановлення візуальних меж (вивіски, знаки, кольори); перепускний режим у необхідних випадках; доглянутість територій (чистота, регулярний ремонт); шляхом чіткого окреслення меж території будинку, його пішохідних доріжок, напрямків до входу й виходу та ін. При цьому слід уникати ефекту «фортеці», тобто наявності великої кількості грубих заборів, масивних решіток на вікнах, які можуть свідчити про боязнь господарів злочинців та, навпаки, спонукати останніх до злочинних посягань;

– **підтримка середовища активними громадянами.**

Цей принцип наголошує на необхідності постійного догляду за територією для уникнення її деградації. Наприклад: регулярний догляд за зеленими насадженнями; оновлення фасадів будівель; уникнення так званих «мертвих зон» (залишених споруд, пустирів) – для цього необхідно розташовувати на них об'єкти розваг, дитячі майданчики, що зробить їх більш людними та заважатиме вчиненню різних протиправних дій. Бажано залучити громаду до цілеспрямованого систематичного догляду за середовищем, за рахунок організації спільних заходів, інформування про механізми безпечного середовища.

Поліцейські використовують концепцію CPTED: під час патрулювання території (зокрема, поліцейські повинні знати, які елементи середовища сприяють злочинності), під час роботи з громадою (зокрема, поліцейські мають пояснювати громадянам, як вони можуть змінювати свої будинки чи прилеглі території для покращення безпеки), у ході участі у плануванні (поліцейські можуть брати участь у плануванні нових житлових комплексів, парків чи інших об'єктів, надаючи рекомендації щодо безпечного середовища).

Прикладами спільного з громадою впровадження CPTED можна назвати;

- Розташування дитячих майданчиків у зонах із високим природним наглядом.
- Установлення камер відеоспостереження на дитячих майданчиках.
- Освітлення темних провулків.
- Облаштування паркувань так, щоб вони були видимі з вулиць.
- Нанесення розмітки на тротуарах чи дорогах, яка вказує на зони велосипедистів, пішоходів та транспортних засобів.
- Поділ великих парків на окремі сектори з чіткими табличками, які вказують межі та призначення зони (ігрова зона, зона для пікніків тощо).
- Установлення великих прозорих вікон у магазинах і громадських будівлях для покращення огляду ззовні.
- Використання дзеркал у сліпих зонах паркінгів чи підземних переходів.
- Упорядкування ландшафту з використанням живоплотів чи клумб для обмеження небажаного доступу в певні зони.
- Використання різних кольорів або текстур покриття для підкреслення меж між приватною, напівпублічною та публічною територією. Наприклад, тротуар із бруківки може позначати приватну територію перед будинком, тоді як асфальт – громадську.

Ще однією актуальною формою взаємодії поліції та суспільства в Україні, яка набуває гостроти в умовах воєнного стану, коли потрібно «тримати руку на пульсі» та мати швидкий зв'язок з найбільш активною частиною населення, є робота з **громадськими консультативними групами**.

Громадські консультативні групи (далі – ГКГ) – це добровільні об'єднання громадян, які створюються з метою сприяння ефективній взаємодії між поліцією та місцевими громадами. Вони функціонують як платформа для обміну інформацією, обговорення актуальних проблем і пошуку спільних рішень у сфері забезпечення громадської безпеки.

Цілі створення ГКГ, як правило: виявлення проблемних питань на місцевому рівні та залучення громадян до процесу прийняття рішень, які впливають на рівень безпеки в їхньому регіоні; розробка і реалізація спільних заходів для попередження правопорушень; підвищення довіри до поліції через прозорість дій та активну взаємодію.

Завданнями ГКГ може бути аналіз актуальних питань громадської безпеки; розробка пропозицій для органів влади; організація просвітницьких заходів серед населення; проведення спільних акцій,

спрямованих на профілактику правопорушень; моніторинг рівня довіри до поліції в громаді.

Основними **принципами** роботи ГКГ можна визначити:

- Добровільність: Участь у групі є добровільною як для громадян, так і для представників поліції.
- Прозорість: Діяльність групи має бути відкритою для суспільства.
- Рівність: Усі учасники мають рівні права при обговоренні питань і прийнятті рішень.
- Партнерство: Спільна робота поліції та громадськості для досягнення спільних цілей.
- Орієнтація на результат: Всі заходи повинні мати практичну цінність і сприяти поліпшенню громадської безпеки.

Організація роботи ГКГ передбачає, що до складу ГКГ можуть входити представники громадських організацій, місцеві жителі, представники бізнесу та інші зацікавлені сторони, а поліція надає свого представника для координації. Формат зустрічей може бути у вигляді дискусій, круглих столів, семінарів, робочих зустрічей, але обов'язково – у регулярному режимі. Комунікація відбувається з використанням сучасних засобів зв'язку (наприклад, соціальних мереж) для інформування громадськості про результати роботи. Важливим аспектом функціонування є звітування: групи періодично звітують про свою діяльність перед громадою та органами місцевої влади.

Перевагами функціонування ГКГ можна визнати – *для громади*: підвищення рівня безпеки; формування активної громадянської позиції; зменшення соціальної напруги через прозорий діалог із поліцією; *для поліції*: підвищення рівня довіри до правоохоронців; отримання зворотного зв'язку від громади; покращення результативності профілактичних заходів.

Викликами у роботі ГКГ можна визнати: недостатня активність громади (низький рівень залученості громадян через брак довіри або інформованості), конфлікти інтересів (у групах можуть виникати суперечки між учасниками), брак ресурсів (фінансова або технічна обмеженість може ускладнити реалізацію ініціатив), слабка комунікація (неефективний обмін інформацією між поліцією та громадою).

ВИСНОВКИ

В Україні трансформація поліцейської діяльності зазнає додаткового впливу чинників воєнного часу, кардинального оновлення законодавства, становлення сервісної функції держави, європейської інтеграції та розбудови інститутів громадянського суспільства.

Центральним ядром відповідних змін можна вважати модель поліцейської діяльності, орієнтованої на проблеми громади, та концепцію безпекового середовища.

На цей час в Україні запроваджено окремі принципи й елементи концепції Community Policing, але загальний тренд свідчить про неминучість повноцінного системного впровадження моделі у діяльність Національної поліції.

Базовими засадами моделі можна визначити: партнерство з громадою, її населенням, органами, організаціями; проблемно-орієнтований підхід; взаємну відповідальність, підзвітність, прозорість та довіру; організаційну децентралізацію; видимість, доступність та реагування в контексті сервісної функції поліції; проактивність поліцейських дій, орієнтацію на запобігання протиправних проявів; розширення функцій поліції у сфері протистояння різним негативним соціальним явищам, підвищення якості життя та сфері PR; інклюзивність поліцейської діяльності.

Викликами впровадження моделі в умовах воєнного стану є: обмеженість ресурсів; зростання рівня стресу серед поліцейських; необхідність надання психологічної допомоги правоохоронцям; суттєва зміна пріоритетів; низька довіра населення.

Відповідно до цілей співпраці можемо структурувати усі форми взаємодії поліції з громадою на п'ять великих груп:

- 1) заходи зі спільного визначення проблем та пріоритетів діяльності;
- 2) спільні заходи з охорони публічного порядку, майна громадян і громади, розшукових заходах;
- 3) участь громадян у профілактичних заходах;
- 4) просвітницькі заходи;
- 5) надання громадянами інформації про вчинені злочини та злочинців.

АНОТАЦІЯ

Поліцейська діяльність у багатьох країнах світу зазнає трансформаційних змін, пов'язаних з переходом до нового типу роботи, більш інтегрованої з інститутами громадянського суспільства й орієнтованої на задоволення потреб територіальних громад. Автори вивчають теоретичні засади та законодавче забезпечення Community Policing як моделі поліцейської діяльності, орієнтованої на потреби громади, історію становлення, теоретичне обґрунтування, базові принципи, законодавче забезпечення впровадження в Україні подібної моделі поліцейської діяльності й особливості її реалізації в умовах воєнного стану.

Також пропонується визначення основних напрямів взаємодії поліції та суспільства в контексті створення безпекового середовища: заходи зі спільного визначення проблем та пріоритетів діяльності, спільні заходи з охорони публічного порядку, майна громадян і громади, розшукові заходи; просвітницькі заходи; участь громадян у профілактичних заходах; надання громадянами інформації про вчинені злочини та злочинців. Також запропоновано перелік відповідних форм взаємодії та проаналізовано найбільш перспективні з них, зокрема, CRTED та громадські консультативні групи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анісімов К. І. Сутність та значення концепції «community policing» у діяльності органів Національної поліції України. *Правовий часопис Донбасу*. 2021. С. 169–174
2. Бочковий О. Практична реалізація концепції «Community policing» у діяльності територіальних підрозділів національної поліції. *Community policing: освітні практики* : кол. монограф. / кол. авт. ; наук. ред. к.іст.н., доц. К.М. Недря. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С. 158–176
3. Бугайчук К. Л. Безпекове середовище держави в контексті діяльності Міністерства внутрішніх справ України. *Право і безпека*. 2023. № 2(89). С. 111–120
4. Валєєв Р.Г. Поліцейська діяльність, орієнтована на громаду, як складова соціального розвитку держави. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави* : тези доп. XII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 1 груд. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека» ; Консультат. місія Європейського Союзу. Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 128–130.
5. Валєєв Р. Г. Роль поліції у забезпеченні безпечного освітнього середовища в умовах воєнного стану. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : матер. VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 бер. 2024 р.) ; у 2-х ч. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2024. Ч. I. С. 400–403.
6. Взаємодія поліції та суспільства: запровадження моделі Community policing : наук.-метод. рекомен. С. О. Шатрава, О. І. Безпалова, К. Л. Бугайчук, О. В. Джафарова, О. О. Панова, В. С. Селюков, О. М. Галкіна, Л. С. Кацалап, Д. Є. Денищук, О. В. Погорілець. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ. 2020. 45 с.
7. Громадськість і органи правопорядку: контроль, моніторинг, співпраця ; практичний посібник / за заг. ред. О. Банчука. К. : ФОП Москаленко О. М., 2017. 75 с.

8. Гуцуляк О. А. Щодо становлення інституту «поліцейського офіцера громади» в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 5. С. 101–106.

9. Денищук Д.Є. Формування поняття безпекового середовища як одного з елементів державних комунікацій. *Протидія дезінформації в умовах російської агресії проти України: виклики і перспективи*. Харків, 2023. С. 216–220.

10. Дрок І. С., Мороз В. П. Організація діяльності дільничних офіцерів поліції : навч. посіб. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2022. 248 с.

11. Колодяжний М. Г. Сучасний зарубіжний досвід громадського впливу на злочинність : монографія; за ред. В. В. Голіни. Х. : Право, 2017. 252 с.

12. Комзюк А. В. Форми взаємодії Національної поліції з громадськістю у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку. *Вісник ХНУВС*. 2020. № 3 (90). С. 135–143.

13. Копіна О. П. Діалог поліції та громади як соціальна технологія впровадження принципів *Community policing* у місцевій громаді : метод. рек. / О. П. Копіна, О. С. Мірошник, О. О. Сердюк ; Фонд Місц. Демократії; Лаб. мир. Рішень ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : [ХНУВС]. 2018. 124 с.

14. Логвиненко Б. О., Кравченко І. С. Взаємодія поліції та суспільства на засадах партнерства в діяльності підрозділів превентивної діяльності : методичні рекомендації. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 20 с.

15. Міськів Д. М., Федчак І. А. Щодо взаємозв'язку моделі правоохоронної діяльності, орієнтованої на певну проблематику (problem-oriented policing) з іншими проактивними моделями правоохоронної діяльності. *Галицькі студії: Юридичні науки*. 2024. №. 6. С. 26–31.

16. Недря К. Community policing в Україні: діалог від миру і до війни. *Community policing: освітні практики* : кол. монограф. / кол. авт. ; наук. ред. к.іст.н., доц. К. М. Недря. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С. 4–44

17. Поліцейська діяльність, орієнтована на громаду, в Європі: концепції, теорія та практика (переклад українською мовою Сизенко С.). Європейська мережа попередження злочинності (EUCPN), 2012. URL: <https://cop.org.ua/ua/korysni-materialy/posibnik-politsejska-diyalnist-orientovana-na-gromadu-v-evropi-kontseptsiya-teoriya-ta-praktika>

18. Сердюк А. М. Щодо критеріїв ефективності діяльності поліції закордонних країн. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. № 3. С. 155–159.

19. Тарасенко О. С., Назимко Є. С., Захарченко А. М. Безпекове середовище як правова категорія: постановка проблеми. *Organizational*

and legal fundamentals for the formation of a security environment in Ukraine. Baltija Publishing, 2023

Information about the authors:

Valieiev Ruslan Helmanovych,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Administrative Law
and Process,
Dnipro State University of Internal Affairs
26, Nauky avenue, Dnipro, 49005, Ukraine

Herasymchuk Yurii Viktorovych,

Deputy Dean of the Faculty of Training of Specialists for Criminal
Police Units of the National Police of Ukraine,
Dnipro State University of Internal Affairs
26, Nauky avenue, Dnipro, 49005, Ukraine